

kan man diskutere, hvor stor den har været. Og da er det nu givet, at ældre tiders til det yderste dramatiske opfattelser ikke længere lader sig opretholde. Men mon ikke der er sket det for Ulf Näsman og andre bidragydere til bogen, som så ofte sker, når opfattelser skal revideres: at man havner i den modsatte grøft. Hvis der var tilbagegang var der krise. Det var der vel sådan set også, hvis den ældre jernalders bemærkelsesværdige ekspansion afløstes af kontinuitet. Det må i givet fald have været en ubehagelig oplevelse, for dem, som måtte have oplevet det.

Anders Bøgh

Sverre Bagge: *The Political Thought of The King's Mirror*. (Mediaeval Scandinavia Supplements Vol. 3, Odense University Press, 1987). 253 s., 305 kr.

Denne bog er en bearbejdet oversættelse af Sverre Bagges disputats fra 1979 om det berømte norske Kongespejl fra o. 1250. Førsteudgaven var lavet med nedfotograferet skrivemaskine'sats' og en indbinding, der ikke tålte læsning. Den signalerede således at være skrevet udelukkende med det formål at skaffe sin forfatter doktorgraden og vakte ved sin fremkomst så liden opsigt, at den ikke blev anmeldt i (Norsk) Historisk Tidsskrift. Begge dele forekommer i dag højst besynderligt, idet der afgjort er tale om en bog, som mange andre kan have glæde af, og det er rimeligt, at kredsen er blevet udvidet ved, at den er udkommet på engelsk. Med henblik på et udenlandsk publikum burde bearbejdelsen imidlertid nok være gået lidt videre, idet fremstillingen i det store og hele forudsætter, at Kongespejlet er bekendt, ligesom den holder sig meget snævert til det i titlen angivne emne. Og i øvrigt går ud fra, at læseren gerne

læser gammelnorsk, idet man må gå til noterne for at få kildecitater oversat. Den ubevæbnede læser får således kun delvis indtryk af, hvilket overordentlig interessant værk Kongespejlet er. En moralsk og praktisk vejledning for købmænd, hirdmænd og konger fra o. 1250 kan der hentes meget andet interessant ud af end politisk idéhistorie. Det ville Sverre Bagge nok også have gjort, hvis han i 70'erne havde haft den samme interesse for mentalitetshistorie, som han har opdyrket i 80'erne.

Politisk idéhistorie er imidlertid også en form for mentalitetshistorie og indenfor dette felt læser og fortolker forfatteren da så meget som muligt ud af Kongespejlet. Metoden er at stille en række emner op som f.eks. grundlaget for kongens magt, kongen som dommer, konge og kirke, konge og folk og så på tværs af Kongespejlets egen stoforganisering samle ind til belysning af problemstillingerne, hvorefter de fremanalyserede tankegange konfronteres med europæisk tænkning om de samme ting, og dernæst med samtidens norske realiteter. Det viser sig da, at Kongespejlets politiske ideal er et i forhold til samtidig europæisk tænkning noget gammeldags begrundet autoritært, næsten teokratisk kongestyre. Dette er ikke ganske overraskende, idet det norske kongedømme i løbet af 1200-tallet udviklede en vist i europæisk sammenhæng ganske enestående (formel) magtfylde, og Kongespejlets formål var at bidrage til denne udvikling. Lidt mere overraskende er det, at den kongelige aktivitet, Kongespejlet lægger den absolutte hovedvægt på, er funktionen som dommer. Ifl. traditionel opfattelse havde kongedømmet i Norge ganske vist på dette tidspunkt erobret tingenes dommerfunktion, men den blev udøvet af kongeligt udnævnte dommere, mens kongens egen indsats som dommer i bedste fald var beskednen. Her argu-

menterer Sverre Bagge imidlertid overbevisende for, at det fremherskende indtryk skyldes det bevarede dokumentmateriale (næsten) énsidighed, og vi får således endnu et eksempel på, at berettende kildemateriale kan være mere repræsentativt end det i skandinavisk historikertradition så sakrosante dokumentmateriale. I øvrigt inspirerer dette resultat til den tanke, at dommervirksomhed nok også har været vore hjemlige middelalderkongers vigtigste daglige aktivitet. Allerede Saxo siger apropos Harald Hén, at det stundom sømmer sig bedre for en konge »at sidde i dommersædet end at knæle for alteret«, mens Erik Menved (død 1319) eller de, der formulerede hans gravskrift, fandt det vigtigere at ihukomme ham som »en retfærdig dommer for fattige og rige, hvor de har haft ret« end for alle de ting, man kan læse om ham hos historikerne, og i et dokument fra 1377 kan man læse følgende indirekte beskrivelse af kongens daglige virksomhed: »indsætte og afsætte embedsmænd og fogeder, administrere kronens indtægter, afslutte alle appelsager« (DRL 1400 s. 333, Fort. & Nut. 31 s. 40ff). Imidlertid var kongelig domsvirksomhed længe et betydeligt mere kontroversielt emne i Danmark, end det var i Norge.

Når Kongespejlet interesserer sig så umådelig meget for kongens virksomhed som dommer, skyldes det imidlertid også, at der på dette tidspunkt var en (anden) væsentlig nyskabelse på vej i det norske retsvæsen. I ældre middelalder bestod dommervirksomhed blot i at konstatere, om en given procedure på tinge havde ført til, at en person havde at svare en i loven fastsat compensation til én, der hævdede at have lidt skade – man kan også sige at dommervirksomhed ikke fandtes. I Norge på Kongespejlets tid var man nået til, at fredsbrud var brud mod kongen, hvor-

for han eller hans repræsentanter skulle tage sig af det, og udviklingen gik nu imod, at de ikke blot skulle konstatere, om et givet fredsbrud havde fundet sted og idømme de på forhånd fastsatte straffe. De skulle i voksende grad undersøge sagen for at afgøre, om der var formildende eller skærpene omstændigheder og fastsætte straffen i overensstemmelse med samtlige sagens omstændigheder. Dermed blev der tale om egentlig dommervirksomhed, en virksomhed, som for sin heldige udførelse krævede en betydelig intellektuel og moralsk kapacitet. Derfor anbefaler Kongespejlets forfatter (bla.) kongen at meditere over sine domme, inden han står op om morgenen.

Kongespejlet er altså et værk, der reflekterer og reflekterer over den dømmende funktions opståen i Norge og dermed den norske statsmagts opkomst, al den stund statsmagt jo består af lovgivende, dømmende og udøvende magt. Dette skifte fra formel til reel dommervirksomhed skete naturligvis også i Danmark, men formodentlig senere, og det lader sig næppe eller ikke følge i kilderne. Så vi må misunde nordmændene, at de har et værk som Kongespejlet, der belyser denne helt centrale udvikling, og en bog som Sverre Bagges, der retter søgelyset mod dette og mange andre spændende ting i denne enestående kilde.

Kongespejlets forfatter lægger meget vægt på, at kongen ikke må formindske eller bortgive den kongen af Gud givne dommermagt. Sverre Bagge diskuterer da, om denne tanke stammer fra den rommerretsligt inspirerede tankegang, at fyrsten ikke må formindske sit embedes formue, men finder at det næppe har været tilfældet. Undervejs fastslås det, at tanken, skønt den optoges i kanonisk lov med Liber Extra 1234, ikke fandt vej til eksplicit verdslig lovgivning i noget europæisk land. Dette er imid-

lertid knap nok rigtigt, idet den indgik i den danske kongeed fra i hvert fald 1376 og formodentlig længe før. Vi kan da også finde referencer til den i et autoritativt dokument fra 1377 (jvf. ovenstående henvisning)

Blandt norske middelalderhistorikere har man en efterhånden aldersstegen strid gående om, hvorvidt det stærke højmiddelalderlige norske kongedømme var et udtryk for en aristokratisk magtsamling for at hævde et relativt svagt aristokratiske interesser overfor bondesamfundet eller om det snarere var et udtryk for bondesamfundets delegering af for dette nyttige opgaver såsom opretholdelse af ro og orden. Ingen norsk middelalderhistoriker kan da skrive om perioden uden at tage stilling til dette problem. Sverre Bagge beken-der sig til det sidstnævnte såkaldt funk-tionsorienterede standpunkt og mener da at kunne begrunde det empirisk ud-fra Kongespejlet. For nærværende an-melder at se peger Kongespejlet afgjort den modsatte vej, idet dets så at sige kongstanke er, at det er kongens for-nemste opgave at opretholde den af Gud indstiftede hierarkiske samfunds-ordning i Norge. Imidlertid er dette nok et godt eksempel på et historisk pro-blem, som ikke lader sig løse ad empi-risk vej, idet enhver løsning yderst er af-hængig af historikerens forudforestillin-ger. Men i Norge er man klar over, at man ikke kan skrive middelalderhisto-rie uden at tage stilling til dette problem i modsætning til, hvad der ofte har været tilfældet i dette land. I det hele taget har norsk middelalderforskning 'altid' væ-ret mere spændende end dansk ikke mindst, hvad angår evnen til at rejse spændende og relevante problemer. Dette er Sverre Bagge i nutiden et godt eksempel på, og jeg skal slutte med at anbefale læseren hans to seneste artikler i (Norsk) Historisk Tidsskrift.

Anders Bøgh

Arnved Nedkvitne: »Mens Bønderne seilte og Jægterne for«. Nordnorsk og vestnorsk kystøkonomi 1500-1730. (Universitetsforlaget, Oslo, 1988), 753 s.

Dr. philos Arnved Nedkvitne, der er fra universitetet i Bergen, har med sit særdeles omfangsrige værk om Norges kystøkonomi fra 1500-1730 kortlagt en periode i Norges historie, der ofte er forbigået i oversigtsværkerne. Norges udbredte kystøkonomi, hvor fiskerbøn-derne både drev jordbrug og fiskeri har præget vest- og nordnorske kyster gen-nem århundreder. Ikke mindst fordi der næppe findes noget andet land i verden med så rige muligheder for et rationelt og lønsomt kystfiskeri. Med få midler har de norske bønder været istand til at tage store fangster hjem og endog eksport til det europæiske mar-ked lå indenfor mulighederne, som Nedkvitne pointerer.

Arnved Nedkvitne påpeger klart de lokale forudsætninger for fiskerbøn-dernes aktiviteter og efter en præcisering af fiskeriet på det nordeuropæiske mar-ked, analyserer forfatteren således fi-skerbøndernes udvikling i tre hoveddi-strikter. Det drejer sig om kystøkono-mien i Finmarken, i Nordland og Troms samt på Vestlandet og ved Trøn-delagskysten. Der var tale om en meget differentieret erhvervsstruktur. F.eks. havde fiskerbønderne ved Nordkap ganske få husdyr, men til gengæld rige fiskeforekomster, mens der på øerne i Ryfylke var en vældig kornavl og så lidt fiskeri, at det reelt kunne undværes. Set fra en dansk synsvinkel er det na-turligvis fristende at drage sammenlig-ninger mellem norsk og dansk kystøkono-mi. Bogens bibliografi, noteapparat, navne- og især emneregister er en god hjælp hertil. Men det lokalhistoriske præg sammenholdt med bl.a. et godt kortbilag, må således give »Mens Bøn-